

Przemysław Nowak

"Successio. Die Vorsteher der stadtrömischen Christengemeinde in den ersten beiden Jahrhunderten", Mario Ziegler, Bonn 2007 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 101/3, 520-521

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Mario Ziegler, *Successio. Die Vorsteher der stadtrömischen Christengemeinde in den ersten beiden Jahrhunderten*, Dr. Rudolf Habelt, Bonn 2007, Antiquitas, Seria I: Abhandlungen zur alten Geschichte, t. LIV, s. 361, il. 5, 7 diagramów.

Książka Mario Zieglera jest drukowaną wersją dysertacji doktorskiej przygotowanej pod kierunkiem Klaus Martina Girardeta na Uniwersytecie Kraju Saary w Saarbrücken. Głównym celem autora było zestawienie i krytyczne opracowanie źródeł o pierwszych trzynastu zwierzchnikach (*Vorsteher*) rzymskiej gminy chrześcijańskiej. Ziegler słusznie zauważył, że stosowana w starszych badaniach nad tym okresem terminologia „papieże” czy „biskupi” jest anachroniczna, bowiem do połowy II w. pieczę nad rzymskim Kościołem lokalnym sprawowało kolegium prezbiterów (s. 9). Pierwsze listy zwierzchników Kościoła rzymskiego pochodzą dopiero z ostatniej ćwierci II w. Najwcześniejsza lista Hegezypa zachowała się tylko we fragmencie cytowanym przez Euzebiusza z Cezarei w „Historii kościelnej” z ok. 303 r.; wspomina ona jedynie imiona Aniceta, Sotera i Eleuteriusza. Stąd podstawowe znaczenie w badaniach autora miała kolejna lista, sporządzona w latach osiemdziesiątych II w. przez Ireneusza z Lugdunum; wymienia ona imiona Linusa, Anakleta, Klemensa, Ewarysta, Aleksandra, Sykstusa, Telesfora, Hygina, Piusa, Aniceta, Sotera i Eleuteriusza. Autor uznał tę listę za w pełni wiarygodną. Jako cel jej sporządzenia wskazał potrzebę odwołania się w polemice z herezją gnostycką do czystości prawdziwej wiary, przekazywanej na drodze sukcesji apostołskiej (s. 6–8). Natomiast podawane w późniejszych listach sukcesyjnych liczby lat albo czasy trwania pontyfikatów biskupów Rzymu przed Wiktorem (początek pontyfikatu w latach 189/90–192) uznał za pozbawione historycznej wartości dodatki. Z kolei w rozdziałach 2–14 zostały przedrukowane, przetłumaczone i poddane rozbirowi krytycznemu źródła odnoszące się do pierwszych trzynastu następców św. Piotra. Autor, łącząc kompetencje historyka i filologa klasycznego, przetłumaczył źródła greckie i łacińskie. Natomiast pozostałe teksty, spisane w języku ormiańskim i starosyryjskim, zacytował na podstawie dostępnych przekładów niemieckich i angielskich. Analiza źródłoznawcza pozwoliła uczonemu zweryfikować m.in. szereg bałamutnych informacji z oficjalnych żywotów, spisanych w pierwszej redakcji „Liber pontificalis” ok. 520–540 r. Największa liczba przekazów źródłowych i wiele pism apokryficznych odnosi się do Klemensa, któremu autor poświęcił również osobny artykuł¹. W rozdziale 15 zostały pomieszczone uwagi na temat nielicznych elementów chronologicznych, związanych z sukcesorami św. Piotra w pierwszych dwóch stuleciach istnienia Kościoła rzymskiego. Z tego okresu znane jest tylko anonimowe pismo gminy rzymskiej do korynckiej, które już w pierwszych wzmiankach z drugiej połowy II w. było łączone z Klemensem. W historiografii Pierwszy List Klemensa jest najczęściej datowany ogólnie na okres panowania cesarza Domicjana (81–96) lub niewiele później, ale Ziegler doszedł do wniosku, że został on spisany przed zburzeniem Drugiej Świątyni Jerozolimskiej w 70 r. Natomiast

¹ M. Ziegler, *Der heilige Clemens von Rom — sein Leben und seine kultische Verehrung*, „Questiones Medii Aevi Novae”, t. XIV, 2009, s. 27–39.

precyzyjna datacja roczna jest możliwa do ustalenia jedynie w przypadku cytowanego w „Historii kościelnej” Euzebiusza z Cezarei listu gmin chrześcijańskich z Lugdunum i Vienny do Eleuteriusza z 177 r. W rozdziale 16 autor zestawiał i poddał interpretacji materiał źródłowy, który posłużył do przyjęcia tezy o ostatecznym przejęciu uprawnień rzymskiego kolegium prezbiterów przez urząd biskupa (*Amt des Monepiskopen*) dopiero około połowy II w., może za Piusa albo jego następcy Aniceta. We wcześniejszym okresie poszczególni prezbiterzy mogli przewodniczyć kolegium ze względu na swoje przymioty osobiste (doświadczenie, elokwencja, podeszły wiek). W ostatnim rozdziale Ziegler poddał rewizji poglądy części uczonych na temat rzymskiego prymatu w I i II w. Szczególna pozycja rzymskiej gminy w Kościele wiązała się przede wszystkim z miejscem pobytu i męczeńskiej śmierci dwóch najślawniejszych Apostołów, Piotra i Pawła, a także ze zburzeniem Świątyni Jerozolimskiej w 70 r. W drugiej połowie II w. biskup Rzymu był co najwyżej *primus inter pares* w episkopacie Kościoła. Za pontyfikatu Wiktora ujawniła się jednak po raz pierwszy tendencja do rozwiązania przez biskupa Rzymu problemu dogmatycznego (spór o datę Wielkanocy) w imieniu całego Kościoła. W zakończeniu autor wskazał na ubóstwo wiarygodnych informacji o zwierzchnikach Kościoła rzymskiego z I–II w.

Monografia Mario Zieglera jest solidnym studium źródłoznawczym, poświęconym sukcesorom św. Piotra w pierwszych dwóch stuleciach istnienia Kościoła rzymskiego.

Przemysław Nowak
Polska Akademia Nauk
Instytut Historii

Marta Kurkowska–Budzan, *Antykomunistyczne podziemie zbrojne na Białostoczczyźnie. Analiza współczesnej symbolizacji przeszłości*, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, Kraków 2009, s. 256.

Omawiana książka na pierwszy rzut oka wygląda na kolejną pracę z zakresu historii zbrojnych działań powojennego podziemia. Osoby znające wcześniejsze teksty Marty Kurkowskiej–Budzan nie dadzą się jednak zwieść pierwszemu wrażeniu, które ostatecznie rozwiewa podtytuł — „Analiza współczesnej symbolizacji przeszłości”. Stanowi ona w pewnym sensie rozwinięcie poprzedniej książki tej autorki¹, powstałej na podstawie jej pracy doktorskiej. Badaczka przedstawiła w niej rozwój angielskiej historii społecznej po drugiej wojnie światowej, stwierdzając fakt coraz wyraźniejszej dominacji w niej badań ukierunkowanych antropologicznie. Recenzowana praca jest wynikiem użycia metod tych badań do pracy nad rodzimym materiałem źródłowym. Szczególnie

¹ M. Kurkowska–Budzan, *Historia zwykłych ludzi. Współczesna angielska historiografia dziejów społecznych*, Kraków 2003.